

REGJERINGSADVOKATEN

Oslo, 20.05.2016
2015-0618 MEM/ac

ANKERKLÆRING

TIL

BORGARTING LAGMANNSRETT

Sak nr: 15-107496TVI-OTIR/02

Ankende part: Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Prosessfullmektig: Regjeringsadvokaten
v/advokat Marius Emberland
Postboks 8012 Dep
0030 OSLO

Ankemotpart: Anders Behring Breivik
Postboks 2720 Kjørebekk
3702 Skien

Prosessfullmektig: Advokat Øystein Storrvik
Advokatfirmaet Storrvik
Postboks 7050 St Olavs plass
0130 OSLO

1 HOVEDTREKK

Oslo tingrett avsa 20. april 2016 dom med slik domsslutning:

- 1. EMK artikkel 3 er krenket overfor Anders Behring Breivik under hans fengselsopphold i Ila fengsel og forvaringsanstalt og Telemark fengsel avdeling Skien.*
- 2. Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet frifinnes for påstanden om krenkelse av EMK artikkel 8.*

REGJERINGSADVOKATEN

3. *Staten v/Justis og beredskapsdepartementet dømmes til å erstatte Anders Behring Breiviks sakskostnader med 330 937, 50- trehundreogtredvetusenihundreogtrettisju-kroner og femti øre innen to – 2 - uker fra dommens forkynnelse.*

Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet anker med dette dommen for så vidt den knytter seg til punkt 1 og punkt 3 i domsslutningen.

Anken gjelder både rettsanvendelsen og bevisvurderingen, jf. tvisteloven § 29-3 (1). Tingrettens dom ble vedtatt forkynt ved vårt kontor den 22. april 2016. Ankefristen er 20. mai 2016. Anken er således inngitt i rett tid i henhold til tvisteloven § 29-5 (1).

Kjernen i statens anførsler vil være at Breivik ikke på noe tidspunkt er eller har vært utsatt for «umenneskelig eller nedverdiggende behandling», verken i faktisk eller rettslig forstand. Tvert imot har han gjennom de snart 5 år som har gått siden pågripelsen vært underlagt et humant og ansvarlig soningsregime, som gradvis er tilpasset ut fra løpende fengselsfaglige vurderinger.

Til tingrettens *rettsanvendelse* vil staten anføre at den har tolket kriteriet «umenneskelig eller nedverdiggende behandling» etter EMK artikkel 3 galt, og lagt terskelen for lavt for hva som skal regnes som brudd på konvensjonens bestemmelser, sammenlignet med hva som følger av relevant rettspraksis fra Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD). Videre vil staten anføre at det beviskrav tingretten synes å ha lagt til grunn ved vurderingen etter EMK artikkel 3 heller ikke er i samsvar med gjeldende rett.

Som en generell rettslig betraktning, vil staten anføre at tingretten har trukket en feilaktig linje fra soningsforhold som kan diskuteres, ut fra fengselsfaglige vurderinger og skjønn, til hva som rettslig sett utgjør et brudd på menneskerettighetene. Noen av de forhold tingretten kritiserer, slik som f. eks. den faste bruken av glassvegg ved besøk, kan selvsagt diskuteres. Men derfra til å si at dette rettslig sett utgjør et brudd på EMK artikkel 3 om «umenneskelig behandling» er et mye lenger sprang enn det tingretten har lagt til grunn.

Til tingrettens *bevisvurdering* vil staten anføre at den på sentrale punkter er mangelfull, og ikke korrekt reflekterer det totale bevisbildet som retten ble presentert for under hovedforhandlingen. Videre er staten uenig i en rekke av de bevismessige vurderingene tingretten gjør. Herunder vil staten blant annet bestride tingrettens vurdering av hvilken risiko Breivik fortsatt kan utgjøre, vurderingen av hvilken reell kontakt han har med andre mennesker, vurderingen av mangelen på kontakt med andre innsatte (såkalt «relativ isolasjon»), vektleggingen av de mange kompenserende tiltak som er gjort, samt vurderingen av hvordan Breivik responderer på soningsforholdene.

Kjernen i tingrettens vurdering fremkommer nederst på side 27 i dommen, der retten etter først å ha vist til de enorme ressurser som er brukt på å etablere et forsvarlig soningsregime for Breivik så uttaler: «*Etter rettens syn har imidlertid de sikkerhetsmessige aspektene tatt overhånd...*».

Staten er grunnleggende uenig i dette utsagnet, som direkte tilsidesetter de profesjonelle fengselsfaglige vurderingene som løpende har vært gjort, og som også gradvis har ført til endringer i soningsregimet. Etter statens syn fremstår tingrettens vurdering her som svakt fundert, sett i lys av at det her er tale om en person som beviselig har demonstrert at han

REGJERINGSADVOKATEN

gjennom en periode på flere år under et tilsynelatende normalt og høflig ytre var i stand til systematisk å planlegge og gjennomføre den verste forbrytelsen i kjent norsk kriminalhistorie.

Det tingretten har ansett som «umenneskelig» behandling i strid med EMK artikkel 3, er det den omtaler som såkalt (relativ) isolasjon, og som konkret består i to forhold – manglende kontakt med andre innsatte, samt den faste bruken av glassvegg ved besøk.

Som tingretten påpeker på side 15 i dommen, er «isolasjon» ikke i seg selv noe rettslig begrep med et fast definert innhold, verken etter norsk rett eller EMK. Dermed er man over i spørsmålet om det er et treffende uttrykk etter normal språkbruk. I Breiviks tilfelle er det tale om en person som har omfattende kontakt med de ansatte på avdelingen, fast besøksordning, kontakt med sykepleier og fengselsprest, løpende møter med advokat, adgang til å motta besøk utenifra, samt omfattende korrespondanse med omverdenen. Å kalle dette «isolasjon» er ikke i samsvar med vanlig norsk språkbruk, og kan allerede av den grunn være direkte misvisende og lede tanken inn i gale baner. Den korrekte betegnelsen på de to forholdene tingretten kritiserer, som staten for sin del konsekvent vil søke å bruke, er «utelukkelse av samvær med andre innsatte» og «bruk av glassvegg ved besøk».

Etter at tingrettens dom falt, er situasjonen at det foreligger en ikke-rettskraftig dom som slår fast at Breivik soner under vedvarende forhold som retten mener utgjør «umenneskelig behandling» etter EMK artikkel 3. Staten er samtidig ikke enig i denne vurderingen, og vil derfor i tiden frem til lagmannsretten har behandlet saken ikke legge tingrettens forståelse til grunn. Dommen i seg selv vil følgelig ikke få betydning for Breiviks soningsforhold. En annen sak er at de ansvarlige fengselsmyndighetene løpende har foretatt vurderinger av soningsforholdene, som så langt har ført til at de gradvis har blitt lempet. Denne prosessen vil selvsagt fortsette. I den forbindelse kan det hende at de forhold tingretten tar opp (bruken av glassvegg og mangelen på samvær med andre innsatte) vil bli vurdert, og at man herunder for så vidt også vil kunne se hen til tingrettens vurderinger og premisser. Men det vil i så fall ikke innebære noen erkjennelse av at dette så langt har vært noe brudd på Breiviks menneskerettigheter.

Det forhold at det foreligger en ikke-rettskraftig dom som slår fast at norske myndigheter er i en vedvarende stilling av konvensjonsbrudd, for et så alvorlig forhold som «umenneskelig behandling» etter EMK artikkel 3, tilsier etter staten syn at lagmannsretten bør prioritere saken, og beramme den så snart som det er praktisk mulig.

I det følgende vil staten gå nærmere inn på noen hovedpunkter i saken, som vil bli utdypet under forhandlingene for lagmannsretten.

2 TIL FAKTUM – BEHOVET FOR PERIODISERING

Staten kan i hovedsak tiltre tingrettens fremstilling av sakens faktum på side 2-6 i dommen, med det forbehold at det naturlig nok er en rekke forhold av relevans som ikke kommer med i en såpass kortfattet fremstilling, men som var grundig fremme under bevisførselen for tingretten, og som på samme måte vil bli belyst for lagmannsretten.

På ett punkt har imidlertid staten en mer generell kommentar til tingrettens fremstilling av faktum, som får direkte betydning for bevisvurderingen. Det er at tingretten i for stor grad ser hele fengselsoppholdet under ett, fra pågripelsen 22. juli 2011 frem til domstidspunktet i april

REGJERINGSADVOKATEN

2016 – til sammen ca. 4 år og 9 måneder. På sentrale punkter i fremstillingen og den senere bevisførselen ser tingretten dette tilsynelatende som en sammenhengende periode, uten å ta høyde for den utvikling som har vært underveis, og som etter statens syn må være viktig ved totalvurderingen. Det medfører blant annet også at det ut fra dommen er vanskelig å vite hvor lenge tingretten mener Breivik har vært utsatt for menneskerettsbrudd. Dommen kan imidlertid tolkes slik at den mener at dette har pågått gjennom hele eller i hvert fall det aller meste av den samlede fengselsperioden, fra sensommeren 2011 og frem til april 2016.

Sagt med andre ord har tingretten en utpreget *statisk* fremstilling og vurdering av saken, i det som etter statens syn åpenbart må vurderes som en gradvis prosess. Dermed vektlegger tingretten heller ikke på en korrekt måte de løpende fengselsfaglige vurderingene som har vært gjort, og som gradvis har ført til endringer og tilpasninger av soningsforholdene.

Etter statens syn kan saken best periodiseres i tre hovedfaser.

Den første fasen er perioden med varetektsfengsling i ca. ett år, fra Breivik ble pågrepet den 22. juli 2011 og frem til straffesaken i Oslo tingrett ble avsluttet den 22. juni 2012 (rettskraftig dom forelå i august). I denne perioden var Breivik fengslet på Ila. Han var nesten daglig i politiavhør, og hadde utstrakt kontakt med sine advokater, samt med psykiatrisk sakkyndige. Under straffesaken våren 2012 var han hele tiden til stede i retten, med den massive eksponeringen for andre mennesker som det medførte. Frem til avslutningen av straffesaken var Breivik følgelig på ingen måte avskåret fra kontakt med andre mennesker. Denne perioden kan derfor etter statens syn ikke være relevant for vurderingen av det tingretten viser til som «isolasjon».

Staten vil i denne forbindelse også vise til at Kriminalomsorgen tidlig igangsatte planlegging for omgjøring av lokaler ved Ila fengsel til avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå (SHS), for å håndtere Breivik innenfor et regime med tilstrekkelig grad av sikkerhet, og for å kunne tilby tilstrekkelig grad av aktivitet for å unngå isolasjonsskader over tid. I den tidlige fasen fryktet man også at Breiviks skulle innse hva han hadde gjort og bli akutt suicidal. En rekke sikkerhetstiltak ble derfor iverksatt for å forhindre at han tok sitt eget liv. Etter rettskraftig dom foretok Ila fengsel en rekke oppmykninger i soningsforholdene og det ble gjort endringer i hvilke gjenstander han fikk oppbevare på sine celler.

Den andre fasen er perioden fra juli 2012 og frem til september 2013, som er det første året av Breiviks ordinære soning av idømt straff. Den begynner med at Breivik den 23. juli ble overført til Telemarks fengsel avdeling Skien (heretter «Skien fengsel»), og deretter ble flyttet tilbake til Ila fengsel, der han var i et snaut år, frem til 9. september 2013. Grunnen til denne midlertidige overføringen til Skien var behovet for ombygginger på Ila (dør mellom celler), fordi man så at man nå kunne lempe noe på soningsregimet. Antall gjennomførte ransaker og bruk av håndjern gikk deretter betydelig ned ved overgangen til denne andre fasen av soningen. Oppholdet på Ila i 2012-2013 er særskilt behandlet av tingretten et stykke ut i dommen, som et eget punkt 3.3.6 (side 28-30).

Staten vil anføre at tingrettens vurdering av perioden på Ila i 2012-2013 er et eksempel på manglende forståelse for tidsaspektet i saken. Retten forholder seg ikke til det faktum at dette var tidlig i soningen – på et tidspunkt da man fortsatt ikke visste mye om hvordan Breivik ville oppføre seg – herunder hvilken trussel han ville kunne være for andre, og for seg selv – eller hvilket nettverk han hadde utenfor fengselet. Det man visste sikkert, var at dette var en innsatt som hadde utført den verste og best planlagte voldsforbrytelsen i norsk kriminalhistorie, og som

også i sitt såkalte «manifest» hadde beskrevet hvordan man kunne ta gisler og komme seg ut av fengsel. Etter statens syn er det åpenbart at det ut fra vurderingene på det daværende tidspunkt var nødvendig å underkaste Breivik et meget strengt regime, inkludert visitasjoner og bruk av håndjern. Når tingretten våren 2016 kan komme til en annen vurdering, er det antagelig fordi den ser dette i lys av Breiviks oppførsel i årene som følger, og ikke tar tilstrekkelig hensyn til hva som ut fra en nåtidsvurdering i 2012-2013 fremsto som fengselsfaglig ansvarlig og korrekt.

Den tredje fasen, som fortsatt pågår, begynner når Breivik blir overflyttet fra Ila tilbake til Skien fengsel den 9. september 2013. På domstidspunktet utgjorde det om lag 2 ½ år. Det er denne fasen det meste av tingrettens vurdering handler om. Når det er sagt, er heller ikke dette et statisk regime. Tvert imot har det også under soningen ved Skien vært gjort fortløpende endringer i soningsregimet over tid, etter hvert som de løpende risikovurderinger har dannet grunnlag for dette.

3 TIL TINGRETTENS RETTSANVENDELSE

3.1 Innledning

Tingretten gir sin generelle fremstilling av innholdet i EMK artikkel 3 over åtte sider i dommen, fra side 11 til side 19.

Staten kan i hovedtrekk tiltre tingrettens redegjørelse for utgangspunktene ved tilnærmingen til EMK artikkel 3. Tingretten har korrekt lagt til grunn at retten skal tolke EMK etter mønster av rettspraksis fra EMD (side 11-12) og at forbudet mot umenneskelig og nedverdiggende behandling betingelsesløst også gjelder «*ved behandlingen av terrorister og drapsmenn*» (side 13) – samtidig som EMK artikkel 3 først er krenket dersom «*lidelsen eller ydmykelsen overstiger den uunnngåelige lidelsen eller ydmykelsen som vil følge med en lovlig frihetsberøvelse*». Videre må forholdet være «*over en viss alvorlighetstærskel*», og vurderingen av om terskelen er overtrådt må bero på en «*helhetsvurdering av en rekke forhold*» (side 14-15).

Staten vil anføre at selv om rettstilstanden i utgangspunktet er korrekt beskrevet, viser den påfølgende anvendelsen av regelen i EMK artikkel 3 at tingretten likevel har misforstått sentrale elementer i tolkingen, slik at den i sin konkrete rettsanvendelse har lagt til grunn en klart lavere terskel for hva som er «umenneskelig behandling» enn det som følger av en korrekt tolking av praksis fra EMD. Videre vil staten anføre at tingretten på samme måte i realiteten har lagt til grunn en klart lavere beviskrav enn det som følger av rettspraksis.

3.2 Nærmere om hvilken terskel for «umenneskelig behandling» etter artikkel 3 tingretten har anvendt

Etter å ha redegjort for utgangspunktene ved en tolking av EMK artikkel 3 på side 13-19, går tingretten over til «*Den konkrete vurdering*» på side 19 følgende, som ender i avsnittet «*Isolasjon – konklusjon*» på side 27-28. Drøftelsen er i liten grad knyttet opp mot de rettslige kriteriene som tingretten selv har angitt, og heller ikke i sammenfatningen foretas det noen egentlig subsumsjon opp mot de relevante momentene ved en artikkel 3-vurdering. Snarere fremstår konklusjonen om «umenneskelig behandling» på side 28 som delvis løstrevet fra de kriterier som EMD har angitt – med den følge at terskelen for å konstatere krenkelse legges for lavt.

REGJERINGSADVOKATEN

Staten vil anføre at dersom tingretten ved subsumsjonen hadde forholdt seg til en korrekt tolking av EMK artikkel 3, ville resultatet blitt et annet. Herunder ville den da ha måttet ta som utgangspunkt at kriteriet «umenneskelig behandling» («inhuman treatment») av EMD i Ramirez Sanchez mot Frankrike, storkammerdom 4. juli 2006 avsnitt 118, er betegnet som forhold som har «*caused either actual bodily injury or intense physical or mental suffering*». Dette samsvarer med terskelen for brudd på forbudet mot umenneskelig behandling anvendt i øvrig praksis fra EMD, se generelt blant annet Harris, O'Boyle og Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights (3. utg., 2014) side 241. Tingretten har ikke angitt dette – eller lignende utgangspunkter – som målestokk for vurderingen av hvor terskelen ligger for overtredelse av forbudet mot umenneskelig behandling.

Staten er videre uenig i at soningsforholdene har vært eller er av en slik karakter at de utgjør «umenneskelig» behandling når det ses hen til EMDs praksis om grensdragningen mellom krenkelse og ikke-krenkende forhold. Til illustrasjon viser staten til at EMD i Ramirez Sanchez-dommen kom til at artikkel 3 *ikke* var krenket overfor en terror dømt person som på tidspunktet for dommen hadde sittet mer enn åtte år på enecelle og hvor hans kontakt med profesjonelle parter neppe kan sies å ha vært mer omfattende enn den kontakt Breivik har hatt og har (se dommen avsnitt 125 flg.). I dommens avsnitt 132 bemerker EMD at soningsforholdene for Ramirez Sanchez var mindre strenge enn for blant annet klager i Argenti mot Italia, dom 10. november 2005, hvor selv tolv års opphold på høysikkerhetsavdeling med forbud mot å kommunisere med omverdenen og hvor alle besøk ble gjennomført med glassvegg, ikke var nok til å konstatere krenkelse av EMK artikkel 3. Dette viser at det skal mye til for å konstatere krenkelse av EMK artikkel 3, også i tilfeller av relativ isolasjon over svært lang tid og i avdelinger med svært høyt sikkerhetsnivå.

Staten vil videre vise til at det ikke er dekning i EMDs praksis for å tillegge angivelige mangelfulle skriftlige begrunnelser og begrensede klagemuligheter den betydning som tingretten gjør i sin helhetsvurdering på side 28.

Samlet sett er det etter statens syn ikke holdepunkter i EMDs praksis for at de forhold Breivik soner under overskrider det «umenneskelige» i EMK artikkel 3, verken i sine enkelte elementer eller sett under ett.

Staten skal også bemerke at ettersom tingretten har konkludert med at soningsforholdene utgjør «umenneskelig» behandling, har dommen ingen vurdering av hvorvidt soningsforholdene alternativt utgjør «nedverdiggende» behandling. I EMDs praksis antas «nedverdiggende behandling» («degrading treatment») å omfatte forholdsvis mindre alvorlige forhold enn «umenneskelig» behandling – forholdet mellom de tre alternativene tortur, umenneskelig behandling og nedverdiggende behandling er i første rekke et spørsmål om graden av lidelse som er påført individet. Staten vil for ordens skyld bemerke at det heller ikke er grunnlag for å karakterisere Breiviks soningsforhold som «nedverdiggende» etter EMK artikkel 3.

3.3 Nærmere om tingrettens vurdering av kontrollene ved Ila fengsel i 2012-13

Etter å ha vurdert det den betegner som «isolasjon», har tingretten på side 28-30 en vurdering av omfanget av de kontroller som ble foretatt av Breivik under oppholdet på Ila fengsel i 2012-13, med vekt på de nakenundersøkelser som ble foretatt i de tilfellene der han beveget seg utenfor avdeling for SHS. I sin konklusjon på side 30 ser tingretten disse i sammenheng med de andre kontrollene som ble gjort, og konkluderer med at «den ekstrabelasting

REGJERINGSADVOKATEN

nakenundersøkelsene innebar anses som en nedverdiggende behandling i konvensjonens forstand».

Også på dette punkt vil staten anføre at tingretten har lagt den rettslige terskelen for lavt, sammenlignet med hva som følger av en korrekt tolking av rettspraksis fra EMD. I Ramirez Sanchez mot Frankrike, storkammerdom 4. juli 2006 avsnitt 118, omtaler EMD «nedverdiggende forhold» slik:

It has deemed treatment to be «degrading» because it was such as to arouse in the victims feelings of fear, anguish and inferiority capable of humiliating and debasing them ... In considering whether a punishment or treatment is «degrading» within the meaning of Article 3, the Court will have regard to whether its will have regard to whether its object is to humiliate and debase the person concerned and whether, as far as the consequences are concerned, it adversely affected his or her personality in a manner incompatible with Article 3.

Generelt viser EMDs praksis at det skal svært mye til før tiltak iverksatt under soning på særlig høyt sikkerhetsnivå anses som «nedverdiggende» i strid med EMK artikkel 3. Visse former for nakenundersøkelser har under gitte omstendigheter blitt slått ned på, men da i kombinasjon med andre inngrep som er særdeles ydmykende og integritetskrenkende og hvor tiltakene fremstår som vilkårlige og ubegrunnede.

Som retningsgivende for når slike tiltak under omstendighetene vil innebære konvensjonsbrudd vil staten blant annet vise til Piechowicz mot Polen, dom 17. april 2012 (vilkårleg og ubegrunnet bruk av kroppsvisitasjoner i kombinasjon med håndjern), van der Ven mot Nederland, dom 4. februar 2003 (nakenundersøkelse uten overbevisende sikkerhetsgrunner omfattet rektalinspeksjon iverksatt overfor påviselig psykisk svekket innsatt over en vesentlig lengre tidsperiode) og Frérot mot Frankrike, dom 12. juni 2007 (rektal- og munnhuleundersøkelser kombinert med plassering på «straffecelle» dersom den innsatte motsatte seg undersøkelsene). Det tilføyes at ingen av klagerne i disse sakene på noen måte kan sammenlignes med Breivik hva gjelder vurdering av farlighet.

Etter statens syn har Breivik ikke blitt utsatt for samme grad av integritetsinngripende kroppsundersøkelser som det EMD har slått ned på i sin rettspraksis. Dersom tingretten her hadde lagt en korrekt tolking av artikkel 3 til grunn, ville resultatet blitt et annet.

Under subsumsjonen på dette punkt vil staten som nevnt også anføre at tingretten ikke har tatt høyde for at disse kontrollene fant sted i en tidlig periode av Breiviks soning, fra september 2012 til september 2013. Da dette regimet startet var det fortsatt bare et drøyt år siden hendelsene i Oslo og på Utøya, og Breivik hadde akkurat påbegynt sin ordinære soning av idømt straff. I denne tidlige fasen ville det, ut fra en fengselsfaglig vurdering, etter statens syn vært direkte uansvarlig å ikke ilegge Breivik et meget strengt og konsekvent kontrollregime. Tingrettens vurdering mangler dette tidsaspektet, og det medfører etter statens syn at den fremstår som lite treffende.

3.4 Nærmere om tingrettens beviskrav

Tingretten formulerer beviskravet for konstatering av krenkelse av EMK artikkel 3 på denne måten i dommen side 15 sjette avsnitt:

REGJERINGSADVOKATEN

Når det gjelder beviskravet, uttalte EMD i Sanchez mot Frankrike:

«In assessing the evidence on which to base the decision whether there has been a violation of Article 3, the Court adopts the standard of «proof beyond reasonable doubt». However, such proof may follow from the coexistence of sufficiently strong clear and concordant inferences or of similar unrebutted presumptions of fact».

Oversatt til norsk vil det si at EMD her la til grunn et krav om bevis utover rimelig tvil.

Staten kan slutte seg til dette, og vil bemerke at EMD med dette opererer med et forholdsvis strengt beviskrav for vurderinger av faktiske forhold av betydning for EMK artikkel 3. Staten vil imidlertid anføre at det også her er en åpenbar forskjell mellom det beviskrav tingretten formulerer som sitt rettslige utgangspunkt, og det beviskrav som den i praksis opererer med når den senere går gjennom faktum i saken. Også dette kan sees som en feil ved rettsanvendelsen, i tillegg til at det medfører feil ved bevisvurderingen og subsumsjonen.

4 TIL TINGRETTENS BEVISBEDØMMELSE

4.1 Innledning

Saken er anlagt som et søksmål om krenkelse av EMK artikkel 3 knyttet til et soningsforhold som på tidspunktet for tingrettens dom hadde vart i fire år og ni måneder. Det foreligger et meget omfattende dokumentgrunnlag i form av månedsrapporter, medisinske journaler, vedtak, klagevedtak m.m., og det ble for tingretten også ført vitnebevis som i betydelig grad kastet lys over soningsforholdene. Retten var også på befaring ved Ila fengsel og Skien fengsel.

Statens hovedinnvending mot tingrettens bevisbedømmelse er for det første at den på sentrale punkter fremstår som mangelfull eller selektiv, og dermed ikke reflekterer det totale bevisbildet som retten ble presentert for under hovedforhandling. For det andre er staten uenig i en rekke av de bevismessige vurderingene tingretten gjør. Dette er utdypet i det følgende.

4.2 Til tingrettens risikovurdering

Staten vil anføre at tingretten har lagt til grunn feil bevisbedømmelse i sin vurdering av hvilken fare Breivik utgjør, og en for snever tilnærming til grunnlaget for de sikkerhetstiltak som er iverksatt. Dette er en grunnleggende premiss for tingrettens vurdering av om begrunnelsen for de ulike tiltak som er iverksatt, var nødvendige, som igjen har betydning for spørsmålet om krenkelse av EMK artikkel 3.

Som et utgangspunkt fastslår tingretten på side 13 i dommen at vilkårene for soning på SHS anses oppfylt, da det må antas å foreligge «*rømningsfare, fare for anslag utenfra, for å bistå til rømning, fare for gisseltaking eller fare for ny, særlig alvorlig kriminalitet*», jf. straffegjennomføringsforskriften § 6-2. Under rettens vurdering av dette spørsmålet vises det til de rettsoppnevnte sakkyndiges vurderinger i straffesaken om at det foreligger høy risiko for fremtidige voldshandlinger og til Oslo tingretts vurdering i forbindelse med fastsettelse av forvaringsstraff. Staten kan slutte seg til tingrettens vurdering på dette punkt.

REGJERINGSADVOKATEN

Det fremstår derfor selvmotsigende når tingretten på side 25 annet avsnitt, i vurderingen av hvilke restriksjoner Breivik er underlagt, legger til grunn en vesentlig snevrere tilnærming når det vises til at «*Det avgjørende må være hans faktiske oppførsel i fengselet*».

Utgangspunktet er at de sikkerhetstiltak som er iverksatt overfor Breivik er basert på brede fengselsfaglig vurderinger, hvor det ses hen til samtlige sakkyndigvurderinger, fengselsansattes egne observasjoner, foretatte risiko- og sikkerhetsanalyser (ROS-analyser) og uttalelser fra Breivik selv. Etter gjeldende rutiner legges det imidlertid liten vekt på den innsattes adferd i fengselet ved vurderingen av fremtidig risiko. At tingretten legger avgjørende vekt på hans gode oppførsel i fengselet, gir derfor et utilstrekkelig grunnlag for vurderingen av hvilken fare Breivik reelt sett utgjør. I den forbindelse vil staten minne om at Breivik gjennom hele sitt voksne liv utad stort sett har fremstått for omverdenen som en høflig og veloppdragen mann, med unntak av én eneste dag – den 22. juli 2011.

På dette punkt vil staten påpeke at tingretten helt unnlater å drøfte betydningen av at Breivik før 22. juli 2011 demonstrerte en ekstrem evne til å opptre fordekt. Hans evne til å planlegge og gjennomføre det utenkelige har stått sentralt i risikovurderingene som ligger til grunn for soningsregimet. Tingretten synes imidlertid å ha sett bort fra dette. Videre har tingretten heller ikke drøftet betydningen av Breiviks egne opplysninger i sitt såkalte manifest, om at en innsatt «Knights Templar» må forsøke å rømme og ta gisler. På side 24-25 i dommen viser tingretten til at det ikke kan vektlegges at Breivik selv opplyser at han kan angripe eller nøytralisere flere fengselsbetjenter og lage dødelige stikkvåpen av materialer han har på cellen. Staten er uenig i dette.

I tillegg til vektleggingen av Breiviks gode adferd fengselet, legger tingretten i sin risikovurdering stor vekt på uttalelser fra dr. Randi Rosenqvist. Staten vil gjøre gjeldende at tingrettens utlegninger av dr. Rosenqvists risikovurderinger er selektiv og uriktig. Tingretten vektlegger i stor grad hennes vurdering fra desember 2015, som ble foretatt uten at hun hadde hatt samtaler med Breivik fordi han da ikke lenger ønsket slike samtaler, og ikke hennes brede vurdering fra 2013 (FU side 433-456). Sistnevnte vurdering er blant annet foretatt med utgangspunkt i analyseverktøyene HCR-20 (strukturert klinisk risikovurdering) og VERA 2 (vurdering av fremtidig risiko for terrorister og ekstremister). Konklusjonen i 2013-vurderingen er at en alltid må ha i bakhodet at «Breivik kan komme til å ta gisler, skade tjenestemenn eller utøve annen vold, også mot seg selv, dersom han finner at dette kan være nyttig for ham».

Dr. Rosenqvist bekreftet i sin vitneforklaring for tingretten i mars 2016 at dette fortsatt var hennes vurdering. Hun viste videre til at faren særlig kunne materialisere seg i en situasjon hvor Breivik ikke fikk tilstrekkelig oppmerksomhet og at han da ville kunne ty til en ny, alvorlig og gjerne spektakulær voldshandling. Hun viste også til at Breivik scorer høyt på psykopati, og at han derfor har få hindre for å utøve vold, også overfor personer som han har utviklet et forhold til.

Tingretten har i stedet lagt stor vekt på enkelte passasjer fra dr. Rosenqvists vurdering fra desember 2015, hvor hun viser til at «*jeg finner ikke at det er forhold nå som skulle tilsi at det vil skje en ny planlagt voldelig aksjon fra hans side*» (uthevet her, FU side 1142). Dr. Rosenqvist presiserte imidlertid i sin vitneforklaring at hun med dette mente at Breivik *nå* er opptatt av rettsaken og derfor mest sannsynlig ikke vil finne det formålstjenlig å anvende vold ut fra dagens situasjon. Kriminalomsorgen kan selvsagt ikke bygge vurderingen av sikkerhetstiltak på slike øyeblikksbilder, men må basere alle tiltak på brede fengselsfaglige vurderinger.

REGJERINGSADVOKATEN

Staten vil på denne bakgrunn anføre at tingrettens vurdering av nødvendigheten av de aktuelle sikkerhetstiltak, herunder bruk av glassvegg, bygger på en feilaktig vurdering av hvilken risiko Breivik fortsatt potensielt kan utgjøre, og som et ansvarlig soningsregime må ta høyde for.

4.3 Til tingrettens vurdering av Breiviks kontakt med andre

Staten har videre innsigelser til tingrettens beskrivelser av Breiviks kontakt med andre. Dette er sentralt for vurderingen av hvorvidt soningsregimet utgjør umenneskelig behandling sett i lys av praksis fra EMD.

I dommen på side 19 femte avsnitt viser tingretten til at Breivik befinner seg bak en gitterport som adskiller hans del fra fellesarealet, og at «*[i]ngen andre, verken innsatte eller ansatte oppholder seg i dette fellesarealet. Med unntak av fengselsbetjentenes inspeksjonsrunde hver time, ser Breivik ingen andre i løpet av dagene på avdelingen.*»

Staten vil anføre at dette må bero på en misforståelse av de faktiske forhold. I tillegg til fengselsbetjentenes inspeksjonsrunder, som normalt også innebærer samtaler med Breivik om ulike temaer, utlevering av post osv., har avdelingsleder jevnlig samtaler med ham gjennom gitterporten. Avdelingsleder befinner seg da i fellesarealet og trekker gjerne en stol bort til gitterporten slik at de to kan ha samtaler gjennom den. Befaring viste at gitterporten utgjør et meget begrenset hinder i kvaliteten på denne kontakten, og vitneførsel for tingretten belyste karakteren og omfanget av denne mellommenneskelige kontakten. Avdelingsleder Stenshagen i Skien forklarte blant annet at han og Breivik har gode samtaler om dagligdagse forhold, i alt fra fem minutter til en time hver dag, ofte hyppigere. Også tidligere avdelingsleder Kise i Skien fengsel forklarte om tilsvarende samtaler gjennom gitterporten. Å redusere denne totale kontakten med de ansatte til «*inspeksjonsrunde hver time*», er med andre ord lite treffende.

Det tilføyes at Breivik også under oppholdene i Ila fengsel hadde utstrakt tilsvarende kontakt med avdelingsleder der.

Staten viser også til at Breivik fra ultimo 2015 har fast samvær med de ansatte i fellesarealene en gang i uken, hvor de blant annet spiller spill og lager mat. Tingrettens premiss om at ingen ansatte oppholder seg i fellesarealene er således ikke dekkende for realiteten.

I siste setning på side 19 i dommen viser tingretten til at «*Breivik har adgang til å telefonere og motta besøk, men har i liten grad benyttet denne muligheten.*» Heller ikke denne beskrivelsen samsvarer etter statens syn med de faktiske forhold. Breivik har mer eller mindre uavbrutt gjennom sitt soningsforløp hatt ukentlige telefonsamtaler. Under sitt opphold ved Ila fengsel hadde han samtaler med en person i tillegg til moren, mens i Skien fengsel har han hver uke inntil september i fjor telefonert med en person som han utviklet et nært forhold til. Han avsluttet denne telefonkontakten etter eget ønske i september 2015. Også dette ble det ført bevis for under hovedforhandlingen.

4.4 Til tingrettens (manglende) vurdering av kompenserende tiltak

Kriminalomsorgen har gjennom hele Breiviks soningsopphold lagt stor vekt på å iverksette kompenserende tiltak for å avdempe de negative konsekvensene som følge av at Breivik har vært utelukket fra felleskap med andre innsatte gjennom soning på SHS. Staten vil anføre at

REGJERINGSADVOKATEN

tingrettens drøftelser av kompenserende tiltak er summarisk og selektiv, og at den i liten grad samsvarer med det bevisbildet som retten ble gjort kjent med under hovedforhandlingen.

Videre vil staten påpeke at det tingretten i punkt 3.3.3 i dommen, under overskriften «Omfanget av kompenserende tiltak» (side 22-25) i realiteten drøfter slett *ikke* er de kompenserende tiltakene som er gjennomført, men noe helt annet, nemlig bruken av glassvegg ved besøk. Dette er en strukturell svakhet ved dommen, som leder til at det aldri gis en overordnet og fullverdig vurdering av hvorvidt hans soningsforhold utgjør umenneskelig eller nedverdiggende behandling sett under ett og sett hen til de kompenserende tiltak som er iverksatt.

I denne forbindelse vil staten påpeke at tingretten for eksempel ikke har vist til at Breivik fyller sin hverdag med studier, som er en aktivitet fengselet tilrettelegger for gjennom studiekonsulent og ved tilbud om fjernundervisning. Hans samtaler med prest og besøksvenn og sykepleiere er heller ikke i særlig grad vektlagt. Tingretten har heller ikke drøftet betydningen av de oppmykninger som er gjort i senere tid, herunder jevnlig lufting i stor luftegård og samvær med ansatte i fellesarealer. Retten har videre ikke vurdert betydningen av at Breivik har takket nei til en rekke tiltak, som visitorer fra Røde Kors, samtaler med psykiater og sjakk og innebandy med ansatte. Og endelig synes den å ha sett bort fra at Breivik selv gjennomgående har uttrykt tilfredshet med tiltakene og sin situasjon.

I kontrast til tingrettens mangelfulle gjennomgang på dette helt sentrale punkt, vil staten anføre at Breivik gjennom de mange kompenserende tiltak som har vært og er iverksatt, har gode forutsetninger for å ha en aktiv og meningsfull hverdag innenfor fengselets rammer.

4.5 Til tingrettens vurdering av muligheter for samvær med andre innsatte

Som nevnt innledningsvis vil staten anføre at ordet «isolasjon» etter vanlig språkbruk er en lite treffende og temmelig misvisende betegnelse på det regimet Breivik soner under. Han har i praksis kontakt med en rekke mennesker, herunder også mellommenneskelig samvær.

Det Breivik derimot til nå ikke har hatt, er samvær med andre innsatte. Som forklart under hovedforhandlingen, beror dette på brede fengselsfaglige vurdering, herunder av hvilke rettslige og praktiske muligheter det er for slikt samvær og hvilke utfordringer det vil reise.

For tingretten synes mangelen på samvær med andre innsatte å være selve hovedgrunnen til at den finner at Breiviks soningsforhold utgjør «umenneskelig behandling». Staten er uenig i dette. Samvær med andre innsatte er et relevant moment ved en helhetsvurdering, men tingretten har etter statens syn tillagt det alt for stor egenvekt, og i alt for liten grad vurdert det opp mot andre sider ved Breiviks soningsforhold, herunder de mange kompenserende tiltakene.

Videre vil staten anføre at tingretten har et urealistisk og unyansert syn på hvilke handlingsalternativer kriminalomsorgen har for å tilrettelegge kontakt med andre innsatte. Forskriften § 6-3 bestemmer at «Innsatte i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå skal ikke ha fellesskap med innsatte fra andre avdelinger», og videre at «Lokalt nivå avgjør om flere innsatte på avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå skal ha fellesskap med hverandre». Denne bestemmelsen må leses i sammenheng med strgfjl. § 17 som stadfester den klare hovedregelen om fellesskap med andre innsatte i norske fengsler. Fordi fellesskap ofte vil utgjøre en sikkerhetsmessig risiko, gir imidlertid strgfjl. § 17 andre ledd gir en generell hjemmel for fullstendig utelukkelse eller begrensning i fellesskapet i avdelinger med særlig høy sikkerhet.

REGJERINGSADVOKATEN

Det rettslige utgangspunktet er altså at også høyrisikoinnsatte bør gis adgang til fellesskap, men at hel utelukkelse kan bli en realitet hvis det ikke er flere innsatte på avdelingen eller fordi fellesskap på avdelingen ikke anses sikkerhetsmessig forsvarlig. Det er slik vurderingen så langt har vært.

Reglene som her følger av forskriften er etter statens syn nødvendige, og innenfor de rammer som følger av EMK artikkel 3, særlig så lenge nasjonale fengselsmyndigheter foretar kompensierende tiltak for å sørge for annen type mellommenneskelig kontakt. Alternativet hvis man først finner det forsvarlig å lempe på dette regimet i det konkrete tilfellet, bør etter statens syn ikke være å endre forskriften (som ville svekke hele SHS-instituttet), men da heller å overføre den aktuelle innsatte til et lavere soningsnivå. Det er per i dag ikke aktuelt for Breivik.

4.6 Til tingrettens drøftelse av begrunnelsen for Breviks soningsregime

I punkt 3.3.2 i dommen drøfter tingretten hvorvidt den relative isolasjonen av Breivik er «strengt nødvendig og en siste utvei for fengselsmyndighetene.» Slik staten leser tingrettens drøftelse på dette punkt, er tingrettens innsigelser først og fremst knyttet til det tingretten ser som mangler ved Kriminalomsorgens formelle begrunnelser, slik disse fremgår av de skriftlige vedtakene om soning på SHS som er truffet hver 6. måned.

Til dette vil staten for det første anføre at eventuelle svakheter ved begrunnelsen av skriftlige vedtak ikke er blant de kriterier som EMD har lagt til grunn ved vurderingen av hva som utgjør «umenneskelig behandling».

For det andre vil staten vise til at de begrunnelser som er gitt tilfredsstillende de krav som må settes til slike vedtak etter vanlig norsk forvaltningsrett.

For det tredje – og viktigst – vil staten vise til at de formelle skriftlige begrunnelsene i de enkelte vedtak på ingen måte reflekterer de langt mer omfattende vurderinger av hvilke tiltak som de ansvarlige fengselsmyndighetene løpende har foretatt av hva som er nødvendige og forholdsmessige soningsforhold, og som er det avgjørende ved en vurdering etter EMK artikkel 3. Å kun legge de formelle vedtakene til grunn for en etterprøving av dette, slik tingretten har gjort, er følgelig en snever tilnærming, som gir et misvisende og feilaktig inntrykk.

I denne forbindelse vil staten blant annet vise til at man både ved Ila fengsel og Skien fengsel har koordineringsgrupper som fortløpende har vurdert Breviks soningsforhold. I koordineringsgruppene har alle beslutninger og endringer i soningsforholdene blitt diskutert og forankret. Avdelingslederne ved Skien forklarte seg for tingretten i detalj om arbeidet i denne gruppen i alminnelighet og om de vurderinger som er gjort i relasjon til spørsmålet om det var sikkerhetsmessig forsvarlig å plassere andre innsatte på SHS sammen med Breivik i særdeleshet. Viere ble det også ført bevis for konkrete vurderinger i form av vitneforklaringer under befaringsene. At begrunnelsene ikke i detalj fremgår av de skriftlige vedtakene om soning på SHS, kan etter statens syn på ingen måte være avgjørende ved en vurdering av EMK artikkel 3, slik tingretten synes å legge til grunn (dommen side21).

Til dette skal tilføyes at det selvsagt ikke kan være slik at detaljerte sikkerhets- og risikovurderinger som ligger til grunn for vedtak om opphold på SHS kan fremgå av vedtakene, da dette ville forspille en vesentlig del av formålet med dette soningsregimet. Heller ikke dette synes tingretten å ha tatt i betraktning.

4.7 Til tingrettens vurdering av Breiviks helsetilstand

Tingretten tar som utgangspunkt på side 25 fjerde avsnitt at «*Breivik synes ikke å ha tatt påviselig skade av soningsforholdene.*» Dette er staten enig i.

Derimot er staten ikke enig i tingrettens videre vurderinger på side 25-26, som etter statens syn hviler på en selektiv gjennomgang av dokumentbevisene i saken, og som ikke gir et dekkende eller treffende inntrykk av Breiviks helsetilstand.

Det tingretten her gjør, er at den plukker ut oppføringer fra tre månedsrapporter hvor det fremgår at Breivik i korte perioder har hatt mindre og forbigående plager. I siste avsnitt på side 26 vises det blant annet til at Breivik selv har rapportert om for eksempel «*langvarig hodepine*», som han betegner som «*isolasjonshodepine*», dvs. svimmelhet og trykk i hodet. Videre viser retten til at det «*[f]ra hans journaler fremgår også at han har beskrevet motløshet og oppgitthet, at han sover dårlig og har vanskelig for å konsentrere seg om studier*».

Etter statens oppfatning er dette generaliseringer som det ikke er bevismessig grunnlag for. Gjennomgående viser løpende journaler og månedsrapporter tvert imot at Breivik trives godt, ut fra forutsetningene om at han soner en langvarig forvaringsstraff. Det er ingen holdepunkter for at han har vansker for å konsentrere seg om studier. Han har gjennomført alle eksamener har meldt seg opp til med gode resultater. Det følger av månedsrapportene at hodepinen gikk over etter noen uker. Det samme gjaldt innsovningsvanskene. Dette er etter statens oppfatning plager som mange mennesker strever med i løpet av et liv, og kan ikke tillegges særlig vekt i vurderingen av hvorvidt han er utsatt for umenneskelig eller nedverdiggende behandling.

Både dr. Rosenqvist og fengselslegene ved Ila fengsel og Skien fengsel forklarte for øvrig at soningsskader for Breivik mest sannsynlig ville fortone seg som apati og motløshet. Det ikke spor av slike forhold i de skriftlige journalene og månedsrapportene.

Tingretten har også lagt til grunn at Breivik er særlig sårbar for isolasjon. Dette er staten uenig i. Staten viser til at det ikke er medisinsk grunnlag for å hevde at Breivik er særlig sårbar for utelukkelse fra felleskap. Snarere synes han å tåle dette bedre enn de fleste. For eksempel uttalte dr. Rosenqvist at Breivik var godt i stand til å klare seg uten stor grad av sosialt stimuli, så lenge han var engasjert i sitt politiske prosjekt og sine studier. Også de to andre medisinskfaglige vitnene la til grunn tilsvarende vurderinger.

Staten kan heller ikke se at det er sannsynliggjort at Breiviks personlighetsforstyrrelse gjør ham særlig sårbar for utelukkelse fra felleskap. Tvert imot har han i lange perioder også før 22. juli 2011 levd delvis isolert fra andre etter eget ønske. Under soning har han klart uttrykt at han foretrekker aktiviteter som PC, TV-spill og studier, fremfor mer sosiale aktiviteter som han er blitt tilbudt som innebandy og sjakk.

Tingretten viser på side 25 tredje avsnitt til at «*Breivik er en særegen person, og kriminalomsorgen må forholde seg til at han er den han er*». Dette er staten enig i, og det tilføyes at det er nettopp hva kriminalomsorgen har gjort ved å tilrettelegge for at Breivik kan drive aktiviteter som han selv finner meningsfulle. Kriminalomsorgen har for øvrig ikke adgang til å igangsette tvungen medisinsk behandling eller pålegge ham aktiviteter som han ikke selv ønsker å delta i.

REGJERINGSADVOKATEN

Staten kan videre ikke se at det er bevismessig grunnlag for tingrettens uttalelser øverst på side 27 om at «*det er større fare for at Breivik underrapporterer helseproblemer enn at han lyver om symptomer.*» Breivik er under konstant oppsyn. Eventuelle endringer vil bli fanget opp raskt. Vurderingen av hans helsetilstand beror ikke bare på egenrapportering, slik tingretten her synes å legge til grunn. Under oppholdet ved Ila fengsel var han i kontakt med helsevesen flere ganger daglig, mens han i Skien fengsel har kontakt med spesialsykepleier to ganger i uken, i tillegg til at de ansatte fører tilsyn med hans fungering og aktivitetsnivå. Staten vil gjøre gjeldende at en «underrapportering» av symptomer ville ha blitt fanget opp.

Tingretten viser også til at det er mangler ved begrunnelsen når denne angivelige «sårbarheten» ikke er drøftet i vedtakene for soning i SHS. Staten viser til at all medisinsk oppfølging som er gjort i saken nettopp har hatt som formål å sikre og overvåke at Breivik ikke tar skade av soningen. Så langt har det ikke vært funnet tegn til isolasjonsskader. Soningsregimet er underlagt et omfattende rapporteringssystem med løpende dagsjournal, månedsrapporteringer og journalføring fra helsetjenesten. Formålet med rapporteringen er å sikre informasjonsdeling slik at eventuelle negative endringer i hans helsetilstand tas opp i de løpende vurderinger hos koordineringsgruppen. At disse vurderingene ikke eksplisitt fremgår av vedtakene for soning under SHS, er slik staten ser det ikke relevant i vurderingen av hvorvidt det foreligger umenneskelig og nedverdiggende behandling, så lenge dette faktisk fortløpende vurderes.

4.8 Til tingrettens sammenfattende helhetsvurdering

På side 28 i dommen sammenfatter tingretten sin vurdering av det den betegner som «isolasjon» i et avsnitt der den særlig trekker frem fem momenter. Avsnittet lyder slik (nummerering påført her):

Retten er etter en samlet vurdering av sakens forhold kommet til at soningsregimet innebærer en umenneskelig behandling av Breivik; terskelen for alvorlighet er overskredet. Som det fremgår av drøftelsen overfor, er de viktigste momentene i denne sammenheng (1) isolasjonens lange varighet, (2) mangelfull begrunnelse ved vurderingen av om isolasjon er strengt nødvendig, og (3) begrensede forvaltningsmessige klagemuligheter. Videre er det (4) ikke iverksatt nok kompensierende tiltak, og retten kan (5) heller ikke se at man ved fastleggingen av soningsforholdene i tilstrekkelig grad har tatt hensyn til hans psykiske helsetilstand.

Som det vil ha fremgått, vil staten bestride både tingrettens totalvurdering, og dens vurdering på hvert av de fem punktene som er trukket frem.

Til det første vil staten anføre at Breivik ikke lever under «isolasjon», men sett i lys av at han soner på SHS tvert imot har relativt omfattende mellommenneskelig kontakt. Bruken av glassvegg og det forhold at han så langt ikke har hatt samvær med andre innsatte er begrunnet i forsvarlige fengselsfaglige vurderinger, og utgjør under enhver omstendighet ikke noen form for «umenneskelig behandling», verken i faktisk eller rettslig forstand.

Til det andre vil staten blant annet anføre at det rettslig relevante etter artikkel 3 ikke er hvilke skriftlige begrunnelser som er gitt i formelle vedtak, men om bruken av glassvegg og manglende samvær er nødvendig ut fra en fengselsfaglig vurdering. Her er faktum at Breiviks soningsregime løpende er gjenstand for omfattende og grundig vurdering.

REGJERINGSADVOKATEN

Til det tredje vil staten anføre at den ikke helt ser hva tingretten sikter til med begrensede klagemuligheter. Breivik har adgang til å påklage vedtakene om SHS på vanlig måte. Det er ingen mangler ved Breiviks klagemuligheter som er av en slik karakter som det EMD noen ganger har vist til som et mulig relevant moment ved en vurdering etter EMK artikkel 3. Til det fjerde vil staten anføre at den er uenig med tingretten når den påstår at det er «*ikke iverksatt nok kompensierende tiltak*». Dette er ikke i samsvar med de faktiske forhold.

Til det femte vil staten anføre at den også her er uenig med tingrettens vurdering. Tvert imot er ved fastsettelsen av Breiviks soningsforhold løpende tatt hensyn til hans psykiske helsetilstand, som generelt har fremstått som god, særlig tatt i betraktning av at han soner en meget lang straff på SHS. Heller ikke her stemmer tingrettens fremstilling med faktum.

Til totalvurderingen vil staten påpeke at den ikke er sammenfallende med det som etter en riktig tolking av EMK artikkel 3 er den relevante listen med kriterier. For det første er viktige forhold i saken utelatt fra sammenfatningen. For det andre har tingretten trukket inn forhold som ikke er sentrale ved en artikkel 3-vurdering. Det gjelder punktene 2 og 3 – begrunnelseskrav og klagemulighet – som er forhold som i seg selv i liten grad er av betydning ved vurderingen av om et gitt soningsregime innebærer «umenneskelig behandling».

5 TIL PROSESSEN FOR LAGMANNSRETTE

Staten vil i hovedsak føre de samme bevis som for tingretten, men det varsles at det er aktuelt med ytterligere bevisførsel, i første rekke dokumentbevis, omkring Breiviks soningsforhold ved Ila fengsel og Skien fengsel. I tillegg vil det nødvendigvis bli ført bevis for forholdene i tid etter tingrettens dom i april 2016 og frem til lagmannsrettens behandling.

Som et første eksempel fremlegges fengselets månedsrapporter om Breivik for februar og mars 2016, som etter statens syn gir et godt inntrykk av hans soningsregime. Etter statens syn viser rapportene (i likhet med tidligere rapporter) med all tydelighet at dette *ikke* en person som lever under «umenneskelig eller nedverdiggende behandling» i noe meningsfull betydning av begrepet.

Bilag 1: Månedlig innberetning for februar 2016.

Bilag 2: Månedlig innberetning for mars 2016.

For tingretten gikk hovedforhandlingen over fire rettsdager med tillegg av tre timers befarings ved Ila fengsel i lukket rettsmøte dagen før. Staten antar at det er hensiktsmessig å sette av tilsvarende tid til lagmannsrettens behandling av saken, også under den forutsetning at spørsmålet om brevkontroll og EMK artikkel 8 ikke blir et tema. Det meste av sakens bevisførsel og innlegg gjaldt forhold av betydning for spørsmålet om soningsforholdene var i samsvar med EMK artikkel 3. Dersom Breivik motanker på spørsmålet om brudd på artikkel 8, bør lagmannsretten etter statens syn vurdere å utvide med én dag, til fem rettsdager samt befarings.

Staten vil be om at saken gis prioritet, og at den berammes så snart det er praktisk mulig.

REGJERINGSADVOKATEN

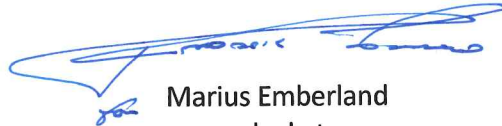
6 PÅSTAND

1. Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet frifinnes for påstanden om krenkelse av EMK artikkel 3.
2. Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet tilkjennes sakskostnader for tingretten og lagmannsretten.

Ankeerklæringen er utarbeidet i fire eksemplarer. Ett eksemplar sendes tingretten som saksforberedende instans og to sendes advokat Storrvik direkte. Ett eksemplar beror her.

Oslo, 20. mai 2016

REGJERINGSADVOKATEN

Marius Emberland
advokat